

مطالعه عوامل موثر بر فعالیت کاربران در شبکه‌های مجازی و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن در استان مازندران

فاطمه عامریان*

چکیده

هدف: عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، در سال‌های اخیر، چالش‌ها و مشکلاتی را برای افراد جامعه در پی داشته است. به نظر می‌رسد فعالیت ناآگاهانه افراد در این شبکه‌ها و فقدان سواد رسانه‌ای کافی، موجب ایجاد یا تشدید برخی از آسیب‌های اجتماعی در استان مازندران شده است. پژوهش حاضر درصدد پاسخ به این پرسش اصلی است که فعالیت کاربران در شبکه‌های مجازی تحت تأثیر چه عواملی است و مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی این شبکه‌ها در استان مازندران کدامند؟

روش‌شناسی پژوهش: این پژوهش از لحاظ روش شناختی، پژوهشی کیفی است که با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای انجام شده است. جامعه پژوهش افرادی هستند که به‌نوعی دچار آسیب‌های اجتماعی مرتبط با شبکه‌های مجازی شده‌اند. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند

* کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، گروه زبان‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران. fa_amerian@yahoo.com

استناد به این مقاله: عامریان، فاطمه (۱۴۰۲). مطالعه عوامل موثر بر فعالیت کاربران در شبکه‌های مجازی و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن در استان مازندران. *مطالعات دینی رسانه*، ۵ (۲۰)، ۱-۲۷.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۸ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۱۲/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۸ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۲/۱۲/۲۵

© نویسنده گان. نوع مقاله: پژوهشی ناشر: دانشگاه صدا و سیما

و با توجه به شاخص اشباع نظری انجام شده است. برای گردآوری اطلاعات از ابزار مصاحبه عمیق و بررسی اسناد و مدارک موجود استفاده شده است.

یافته‌ها: عوامل مؤثر در روی آوردن افراد به عضویت و فعالیت در شبکه‌های مجازی به دو دسته عوامل اولیه و عوامل ثانویه قابل تقسیم‌بندی است. همچنین عوامل دیگری نیز شرایط زمینه‌ای را برای عضویت در این شبکه‌ها فراهم می‌کنند و بر کنش‌های کاربران در این فضا تاثیرگذارند.

بحث و نتیجه‌گیری: آثار منفی فعالیت در شبکه‌های مجازی به چند گروه عمده تقسیم می‌شود: قرارگرفتن در معرض خشونت سایبری، اختلالات خلقی و روان‌شناختی، مشکلات جسمی، اختلالات آموزشی و سوءرفتار جنسی از جمله این آثار منفی است. همچنین انزوای اجتماعی، انواع خشونت، فرار از منزل و طلاق، از اصلی‌ترین آسیب‌های اجتماعی مرتبط با شبکه‌های مجازی در استان مازندران به شمار می‌روند.

کلیدواژه‌ها: آسیب اجتماعی، فضای مجازی، جامعه، شبکه‌های مجازی، نظریه

زمینه‌ای، مازندران

مقدمه

فناوری اطلاعات و ارتباطات در دهه‌های اخیر دچار پیشرفت‌های شگرفی شده است که از یک سو افزایش تقاضای دسترسی به رسانه‌ها را در پی داشته، و از سوی دیگر موجب ایجاد انواع جدیدی از ارتباطات اجتماعی شده که پس از شکل‌گیری در بستر دنیای دیجیتال یا فضای مجازی، به صورت شبکه‌ای گسترش پیدا می‌کنند.

آمارها نشان می‌دهد جمعیت کاربران اینترنت هر ساله نسبت به سال‌های پیشین افزایش چشمگیری پیدا می‌کند. تعداد این کاربران در سال ۲۰۲۰ میلادی، ۴/۵ میلیارد نفر بود، و در ابتدای سال ۲۰۲۴، به ۵/۳ میلیارد نفر افزایش پیدا کرد است. این رقم بیش از ۶۵ درصد از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد. در شرایطی که پیش‌بینی می‌شود در صورت رشد با سرعت فعلی، این تعداد تا سال ۲۰۲۵ به بیش از ۶ و نیم میلیارد نفر برسد، گستره جهانی رسانه‌های

اجتماعی نیز به حدود ۴/۸ میلیارد نفر افزایش پیدا کرده است. به گونه‌ای که فیس‌بوک با بیش از ۳ میلیارد و واتساپ و اینستاگرام هر کدام با ۲/۷ میلیارد کاربر صدرنشین رسانه‌های اجتماعی هستند (خبرگزاری ایمن، ۱۴۰۲).

آمار استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی در ایران نیز قابل توجه است. به موجب آمارها در سال ۲۰۲۳ تعداد کاربران فضای مجازی در ایران حتی از کل جمعیت کشور نیز بیشتر بوده است (خبرگزاری مهر، ۱۴۰۲). کاربران ایرانی با وجود محدودیت‌هایی نظیر فیلترینگ، کماکان در شبکه‌های اجتماعی خارجی فعال هستند و به صورت گسترده از پیام‌رسان‌های بین‌المللی استفاده می‌کنند. بر اساس این آمارها، اپلیکیشن تلگرام با برخورداری از ۵۸ تا ۶۱ میلیون کاربر در صدر استفاده کاربران ایرانی قرار دارد و اینستاگرام با ۴۲ تا ۴۶ میلیون و توئیتر با ۳/۵ تا ۴ میلیون کاربر در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند (خبرگزاری افتانا، ۱۴۰۲).

فعالیت در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی همواره چالش‌ها و مشکلاتی را نیز به همراه داشته و آمارهای پلیس فتا، حاکی از شیوع بالای جرایم اینترنتی در سال‌های اخیر است. علاوه بر جرایم مالی نظیر دسترسی غیرمجاز به داده‌ها، کلاهبرداری‌های اینترنتی و جعل اسناد و مدارک بانکی، انواع جرایم غیرمالی نظیر انتشار محتوای مستهجن، توهین، افترا، هتک حیثیت و نشر اکاذیب، از جمله بزه‌های پرتکرار مجازی در سال ۱۴۰۱ بوده است (فردای اقتصاد، ۱۴۰۱). در پی افزایش کاربران فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی و با توجه به اهمیت موضوع آسیب‌های اجتماعی در کشورمان، در سال ۱۳۹۵ هسته‌ای تخصصی با حضور متخصصان در مرکز ملی فضای مجازی تشکیل و با بررسی علمی ابعاد این موضوع، آسیب‌های اجتماعی مشخص شده توسط شورای اجتماعی کشور نیز دسته‌بندی شد. همچنین به موجب مصوبه این شورا، اعتیاد، طلاق و مفاسد اخلاقی به عنوان مهم‌ترین آسیب‌های فضای مجازی در کشور شناسایی شد (پایگاه مرکز ملی فضای مجازی ایران).

در شرایطی که استان مازندران در میان استان‌های کشور همواره از لحاظ ضریب نفوذ اینترنت در جایگاه بالایی قرار داشته و به موجب آمارها تعداد کاربران فضای مجازی در این

استان در سال ۱۴۰۲ از کل جمعیت استان بیشتر بوده (خبرگزاری مهر، ۲۵ آذر ۱۴۰۲). عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی چالش‌ها و مشکلاتی را برای خانواده‌های مازندران در پی داشته است (رضایی، ۱۳۹۴؛ رازقی، ۱۳۹۵؛ عامریان، ۱۳۹۹ و ...). علاوه بر انواع جرایم مالی، جرایم غیرمالی مربوط به شبکه‌های مجازی نیز شیوع بالایی داشته و انواع مختلفی از جرایم مانند هتک حیثیت، نشر اکاذیب، جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی، مزاحمت‌های اینترنتی و انواع کلاهبرداری‌های مجازی را شامل می‌شود (عامریان، ۱۳۹۹: ۲۰).

وقوع این جرایم و مشکلاتی از این دست، به خوبی بیانگر عمق چالش‌هایی است که مازندران‌ها در شبکه‌های مجازی با آن روبرو هستند. به نظر می‌رسد بسیاری از آسیب‌های اجتماعی سال‌های اخیر در استان بر اثر فعالیت ناآگاهانه افراد در شبکه‌های اجتماعی مجازی و فقدان سواد رسانه‌ای کافی، ایجاد یا تشدید شده است. پژوهش حاضر در صدد پاسخ به این پرسش اصلی است که فعالیت کاربران در شبکه‌های مجازی تحت تأثیر چه عواملی است و مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی این شبکه‌ها در استان مازندران کدامند؟

با توجه به ماهیت اجتماعی شبکه‌های مجازی به‌عنوان جدیدترین شکل رسانه‌های ارتباطی و تأثیر مستقیم خصوصیات روان‌شناختی افراد در گرایش آن‌ها به استفاده از این شبکه‌ها و همچنین آثار غیرقابل انکار محیط و جامعه بر کنش‌ها و عادات رفتاری افراد، در پژوهش پیش‌رو تلفیقی از نظریه‌های مربوط به علوم ارتباطات، علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، موردنظر خواهد بود. همچنین برخی از مرتبط‌ترین نظریه‌های انحرافات و کجروی‌های اجتماعی نیز مدنظر قرار گرفته است.

نظریه‌های موجود در علوم ارتباطات، تا حد زیادی برای تبیین نحوه کارکرد رسانه‌های نوین (مجازی) نیز کارآمد هستند. بر اساس نظریه کاشت، بین میزان مواجهه با رسانه‌ها، استفاده از آن‌ها و واقعیت‌پنداری در محتوای آن‌ها ارتباط مستقیم وجود دارد. با توجه به فراگیری رسانه‌های مجازی در دنیای امروز، بدیهی است که این رسانه‌ها می‌توانند تأثیر زیادی بر جهان‌بینی و نظام ارزشی مخاطبان خود داشته باشند.

بر اساس نظریه برجسته‌سازی، دسترسی مخاطبان در سراسر دنیا به رسانه‌های نوین، کنترل اذهان را در فضای مجازی تسهیل کرده و در این شرایط، احتمال اینکه افراد پارادایم‌های غالب و پرتکرار در شبکه‌های مجازی را به‌عنوان اولویت در زندگی واقعی خود برگزینند بیشتر است. طبق نظریه استفاده و خشنودی، گروه‌های سنی مختلف، به‌طور فعال و آگاهانه، با انگیزه‌های متفاوت از فضای مجازی استفاده می‌کنند. به‌موجب این رویکرد، متغیرهای مختلف جامعه‌شناختی و روان‌شناختی، در تمایل افراد به گزینش انواع گوناگون رسانه‌های مجازی تأثیر دارد.

برخی از مکاتب جامعه‌شناختی و علوم اجتماعی نیز برای تبیین جنبه‌های مختلف کارکرد و شیوه اثرگذاری رسانه‌های مجازی، کارآمد هستند. بر اساس نظریه بورديو، این رسانه‌ها می‌توانند با ایجاد زمینه شکل‌گیری عادات جدید، تغییراتی در میدان عمل عادات پیشین ایجاد کنند. بر پایه نظریه یادگیری اجتماعی نیز رسانه‌های نوین می‌توانند الگوهای رفتاری جدیدی برای یادگیری به کاربران خود معرفی کنند. در میان نظریه‌های انحرافات و جرایم نیز نظریه آنومی، رفتارهای انحرافی را حاصل شرایط بی‌هنجاری در جامعه می‌داند. بر این اساس، فرد در نتیجه اجتماعی شدن، اهداف فرهنگی را فرامی‌گیرد و در صورت فراهم‌نبودن راه‌های موردقبول جامعه، احتمال انتخاب راه‌های دیگر و انحراف اجتماعی وجود دارد. همین اتفاق در فضای مجازی قابل تبیین است و احتمال دارد افراد به همین علت برای رسیدن به اهداف خود در جامعه مجازی (شبکه‌ها) راه‌های انحرافی را برگزینند. بر مبنای نظریه کنترل اجتماعی، پیوندهای اجتماعی موجب جلوگیری از رفتارهای انحرافی می‌شوند. به نظر می‌رسد رسانه‌های نوین (مجازی) با وجود تأثیر قابل توجهی که در افزایش تعامل اجتماعی افراد دارند، می‌توانند تا حد زیادی موجب تضعیف پیوندهای اجتماعی افراد شوند.

نظریه‌های روان‌شناختی نیز تبیین‌های کارآمدی در این زمینه ارائه می‌دهند. با توجه به نظریه مازلو می‌توان عضویت افراد را در شبکه‌های اجتماعی، تلاشی برای پاسخگویی به نیازهای مربوط به عشق و تعلق، احترام و عزت نفس و خودشکوفایی، تلقی کرد. بر اساس

نظریه روانکاوی، رسانه‌های نوین می‌توانند از یک سو به تخلیه هیجانات منفی افراد کمک کنند، و از سوی دیگر موجب ایجاد هیجانات کاذب یا آسیب‌رسان شوند. نظریه رفتارگرایی، ادامه فعالیت افراد در شبکه‌های مجازی را با نیاز آن‌ها به پاداش‌هایی نظیر فرار از واقعیت، رسیدن به عشق و سرگرمی مرتبط می‌داند. طبق نظریه شناختی-رفتاری نیز شرایط روان‌شناختی کاربران نظیر افسردگی، اضطراب اجتماعی و انواع روان‌پریشی‌ها، می‌تواند در به‌کارگیری امکانات فضای مجازی مشکل‌آفرین باشد.

پیشینه بحث

با توجه به تعداد فراوان پژوهش‌های مربوط به انگیزه‌ها و آثار فعالیت در شبکه‌های مجازی، به معرفی تعدادی از تازه‌ترین و مرتبط‌ترین پژوهش‌های داخلی و خارجی با موضوع تحقیق حاضر می‌پردازیم.

یافته‌های پژوهش مشایخ و حاجی‌زاده (۱۴۰۲) نشان داد فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی با وجود فراهم کردن فرصت‌هایی در حوزه آموزش، الکترونیک، برقراری عدالت و برابری، سرگرمی، توانمندسازی، انعطاف‌پذیری وقت و فضای نامحدود آسیب‌هایی نیز برای کاربران خود در پی دارند که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: آسیب‌های فردی، خانوادگی، تحصیلی، شخصیتی، تحصیلی، شخصیتی، هویتی، شکاف بین نسلی و اعتیاد.

سلگی و مصطفی‌پور (۱۴۰۰) اصلی‌ترین انگیزه‌های افراد از پیوستن به شبکه اجتماعی اینستاگرام را کسب اطلاع، فراغت و سرگرمی، پیوستگی و ارتباط، کنجکاوی، خوداظهاری، تخلیه هیجانی و الگویابی عنوان کردند و بر ضرورت ارائه آموزش‌های لازم در راستای افزایش اطلاعات به خصوص قشر نوجوان و جوان تاکید کردند.

پژوهش طالبی و همکاران (۱۴۰۰) نشان داد استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، ابزاری به‌منظور تقویت هویت اجتماعی کاربران است.

به موجب یافته‌های پژوهش صادقی و حیدری (۱۳۹۹) تخریب روابط اجتماعی و انزوا، بحران هویت و خودبیگانگی و نیهیلیسم یا هیچ‌انگاری ارزشی، از جمله آسیب‌های

فرهنگی و اجتماعی، سردرد، بیماری‌های گردن و کمر، لخته‌های خونی در وریدها، اختلالات بالای دست و بیماری‌های چشم، از جمله آسیب‌های جسمی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی، افسردگی و اختلالات جنسی و روابط ناهنجار، از مهم‌ترین آسیب‌های روان‌شناختی فضای مجازی هستند. بر اساس یافته‌های این پژوهش آموزش و آگاه‌سازی خانواده‌ها از سوی رسانه‌ها بهترین راهکار برای کاهش این آسیب‌هاست.

نتایج پژوهش علی‌اکبری و نصیری زرنندی (۱۳۹۸) نشان داد افزایش نارضایتی‌های خانوادگی، اعتیاد به اینترنت، بحران هویت و اختلال در شکل‌گیری شخصیت، تعارض ارزش‌ها، گسترش ارتباطات نامتعارف میان جوانان، شکاف نسل‌ها، سوءاستفاده جنسی و انزوای اجتماعی، از جمله آسیب‌های فضای مجازی است، و شناخت و رفع مشکلات جوانان و نوجوانان، توسعه شبکه‌های اجتماعی بومی و آموزش و آگاه‌سازی خانواده‌ها در کنار مراقبت و کنترل والدین، اولیای مدرسه و دوستان و همچنین آگاه‌سازی مردم از طریق رسانه‌ها در کاهش این آسیب‌ها موثرند.

پژوهش غلامزاده بافقی و جمالی بافقی (۱۳۹۷) نشان داد میزان رضایت زناشویی افراد در شبکه‌های اجتماعی از افراد غیر عضو در این شبکه‌ها کمتر است و عضویت در شبکه‌های اجتماعی موجب کاهش رضایت زناشویی در درازمدت می‌شود.

به موجب پژوهش شریفی و شهرستانی (۱۳۹۶) بین میزان استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و متغیرهای آسیب به روابط خانوادگی، روابط جنسی نامناسب، عدم رعایت ادب و عدم خود واقعی، رابطه معنادار وجود دارد.

در میان پژوهشگران خارجی نیز نوری^۱ و همکاران (۲۰۲۳) با تاکید بر آثار قابل توجه شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سبک زندگی و رفتار جوانان به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، مهم‌ترین مشکل در این زمینه را فقدان آگاهی درباره پیامدهای زیان‌بار محتوای شبکه‌های اجتماعی در میان جوانان دانستند. یافته‌های آنان نشان داد شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌رغم مزایایی که دارند، با کاهش تعاملات و ارتباطات رودررو و واقعی در میان

جوانان، موجب انزوای اجتماعی، اضطراب، افسردگی، قرارگیری در معرض قلندری‌های مجازی، انحرافات جنسی، نقض حریم خصوصی و... می‌شوند.

ژو^۱ (۲۰۲۲) مهم‌ترین انگیزه‌های کاربران از فعالیت در شبکه‌های اجتماعی را دسترسی به اطلاعات و ابراز خود (به‌ویژه در میان زنان و جوانان). عنوان کرد.

پژوهش الزاید^۲ (۲۰۲۱) درباره آثار منفی رسانه‌های مجازی و شبکه‌های اجتماعی بر روی هویت اجتماعی افراد نشان داد کاربران این رسانه‌ها با طیف وسیعی از آثار منفی نظیر اتلاف وقت مفید، به تعویق انداختن دستاوردها و افسردگی روبرو هستند.

داموتا^۳ (۲۰۱۹) نیز استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای اهداف مناسب و ازپیش‌تعیین‌شده نظیر کمک به جامعه‌پذیری افراد و ارتباطات فردی، ایجاد فرصت‌های یادگیری، دسترسی به اطلاعات بهداشتی و درمانی را ازجمله مزایای آن‌ها برشمرد. به نظر او مشکلات روان‌شناختی نظیر افسردگی، اضطراب، انزوای اجتماعی، هویت‌های جعلی و گرفتاری در دام جرایم مجازی نظیر قلندری، افراطی‌گری و تروریسم از تهدیدهای پیش‌روی کاربران این رسانه‌ها است.

راتور^۴ و همکاران (۲۰۱۷) افشای اطلاعات خصوصی یا محرمانه، خشونت سایبری، نقض مالکیت معنوی، رسوایی‌های اخلاقی و به‌خطر افتادن اعتبار اجتماعی و شغلی افراد را ازجمله تهدیدهای امنیتی شبکه‌های اجتماعی برشمرده شده‌اند.

اکرم و کومار^۵ (۲۰۱۷) کاهش ارتباطات واقعی افراد، هدردادن وقت آن‌ها، آثار منفی تحصیلی، خشونت سایبری، اعتیاد مجازی، سوءرفتار جنسی و کلاهبرداری‌های اینترنتی و تهدید امنیت فردی، اجتماعی و اخلاقی افراد را ازجمله آثار منفی شبکه‌های مجازی معرفی کردند.

-
1. J. Xu
 2. W. Elzayed
 3. M.D.Damota
 4. S. H. Rathore
 5. W. Akram & R. Kumar

در مجموع، اغلب پژوهش‌های مربوط به آسیب‌های شبکه‌های مجازی، مطالعات کمی و توصیفی هستند و مطالعات کمتری به روش کیفی انجام شده است. در میان پژوهش‌های کیفی مرتبط با این موضوع نیز استفاده از نظریه زمینه‌ای چندان مورد توجه نبوده است. همچنین در استان مازندران نیز پژوهشی با روش و گستردگی پژوهش حاضر انجام نشده است. در تحقیق پیش رو تلاش شده از طریق مصاحبه عمیق و کسب اطلاعات دست اول، زمینه درک عمیق‌تر موضوع و دستیابی به مدلی تبیین‌کننده در این حوزه، فراهم شود.

روش‌شناسی پژوهش

«نظریه زمینه‌ای» که با عناوینی چون نظریه داده‌بنیاد، مبنایی یا بنیادی نیز شناخته می‌شود، رویکردی پژوهشی است که اساس آن بر استقرار تحلیلی استوار است و نخستین بار توسط گلیزر و استراوس^۱ (۱۹۶۷) تنظیم و ارائه شد.

به منظور دستیابی به نظریه‌ای داده‌بنیاد درباره پدیده آسیب‌های اجتماعی شبکه‌های مجازی در استان مازندران، پس از بررسی منابع موجود و مرتبط با موضوع تحقیق، با مراجعه به کارشناسان و مسئولان سازمان‌های ذی‌ربط و مشاوره با اساتید، محورهای اصلی پژوهش، شناسایی و آمارها و اطلاعات موجود اخذ شد. در مرحله بعد، برای بررسی عوامل فعالیت افراد در این شبکه‌ها و علل و ابعاد بروز آسیب‌ها، مصاحبه با افرادی که دچار آسیب‌ها و مشکلات مرتبط با شبکه‌های مجازی شده‌اند، در دستور کار قرار گرفت.

جمعیت نمونه، به روش نمونه‌گیری نظری انتخاب شدند و مورد مصاحبه قرار گرفتند. انجام مصاحبه‌ها تا مصاحبه شماره ۱۸ ادامه پیدا کرد و پس از حصول اطمینان از اشباع نظری، فرایند نمونه‌گیری و مصاحبه، متوقف شد. برای تحلیل داده‌ها سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد تا در نهایت، مدلی از عوامل موثر بر فعالیت کاربران در

شبکه‌های مجازی و آسیب‌های اجتماعی مرتبط با آن در استان مازندران ارائه شود. در این راستا، پس از پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، استخراج مفاهیم و مقوله‌بندی، با تعمق در داده‌ها، مدل نهایی استخراج شد.

اصولاً ارزشیابی پژوهش‌های کیفی، همچون پژوهش‌های کمی، مبتنی بر معیارهای خاصی است. معیارهای اعتبار،^۱ انتقال،^۲ اعتماد^۳ و تأیید^۴ را در پژوهش‌های کیفی به ترتیب معادل روایی درونی،^۵ روایی بیرونی،^۶ پایایی^۷ و عینیت^۸ در پژوهش‌های کمی می‌دانند (رضایی و دیگران، ۱۳۹۲؛ بهنقل از: گوبا و لینکلن،^۹ ۱۹۸۹). آن‌ها علاوه بر این معیارها، معیار اصالت^{۱۰} را به عنوان یکی از معیارهای دیگر برای ارزشیابی پژوهش‌های کیفی تلقی می‌کنند. در پژوهش حاضر نیز تلاش شد با مستندسازی دقیق مراحل کار، تمام این معیارها مورد توجه قرار گیرد.

یافته‌ها

از مجموع ۱۸ نفر مصاحبه‌شونده در پژوهش حاضر، ۱۳ نفر خانم و ۵ نفر آقا بودند. هیچ‌یک از این افراد، پیش از عضویت در شبکه‌های مجازی، اطلاعات خاصی درباره این فضا نداشته و آموزش‌های مرتبط با آن را نیز نگذرانده بودند. ۴۲/۸ درصد مصاحبه‌شوندگان از طریق دوستانشان، ۲۸/۵ درصد از طریق دوستان و خانواده، ۱۴/۲ درصد آن‌ها توسط اعضای خانواده و ۱۴/۲ نیز از طریق دوستان، فامیل و بستگان، با شبکه‌های مجازی آشنا شده

1. credibility
2. transferability
3. dependability
4. confirmability
5. internal validity
6. external validity
7. reliability
8. objectivity
9. Guba & Lincoln
10. authenticity

و اطلاعات اولیه مربوط به عضویت و فعالیت در آن‌ها را آموخته‌اند. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول شماره ۱ قابل مشاهده است.

در مرحله اول، از دل داده‌های خام اولیه، مجموعه‌ای از مفاهیم و مقوله‌ها ضمن کدگذاری باز مشخص شد. در مرحله بعد (کدگذاری محوری) یکی از مقوله‌ها (مقوله اصلی) محور فرایند در حال بررسی و اکتشاف قرار گرفت که با استناد به پارادایم استراوس و کوربین (۱۹۹۰)، حادثه یا واقعه‌ای است که مقوله‌های دیگر به‌طور نظری به آن ارتباط داده می‌شود. این مقوله‌ها عبارتند از شرایط علی^۱ (علل ایجاد پدیده اصلی)، راهبردهای کنش و کنش متقابل^۲ (کنش‌ها یا کنش‌های متقابلی که برای کنترل، اداره، برخورد و پاسخ به پدیده اصلی انجام می‌شوند)، زمینه^۳ (شرایط زمینه‌ای، شرایط بسترساز خاص مؤثر در راهبردها)، شرایط میانجی یا مداخله‌گر^۴ (شرایط بسترساز عام مؤثر در راهبردها، شرایط ساختاری که موجب کندی یا سهولت راهبردهای کنش یا کنش متقابل می‌شود) و پیامدها (حاصل به‌کار بستن راهبردها).

جدول شماره ۱: مشخصات مصاحبه‌شوندگان

ردیف	جنسیت	سن	تخصیص	وضع تاهل	سابقه فعالیت در شبکه‌های مجازی (سال)	میزان فعالیت در شبکه‌های مجازی در شبانه‌روز (ساعت)
۱	زن	۱۸	متوسطه	مجرد	۲	۴
۲	زن	۱۴	متوسطه	مجرد	۳	۴-۵
۳	زن	۳۰	دیپلم	متاهل	۴-۵	۶-۷

1. Casual conditions
2. Actions & interactions
3. Context
4. Intervening conditions

ردیف	جنسیت	سن	تحصیل	وضعیت	سابقه فعالیت در شبکه‌های مجازی (سال)	میزان فعالیت در شبکه‌های مجازی در شبانه‌روز (ساعت)
۴	زن	۱۸	دیپلم	مجرد	۶	۲-۳
۵	زن	۲۶	فوق دیپلم	متاهل	۱۰	۶-۷
۶	زن	۱۹	دیپلم	مجرد	۷	دائم
۷	زن	۳۶	لیسانس	مطلقه	۴	۲-۳
۸	زن	۱۴	متوسطه	مجرد	۲	دائم
۹	زن	۱۶	متوسطه	مجرد	۳	۳
۱۰	زن	۲۷	لیسانس	متاهل	۵	دائم
۱۱	زن	۲۸	لیسانس	مطلقه	۶	دائم
۱۲	زن	۱۸	فوق دیپلم	مجرد	۲	دائم
۱۳	زن	۲۵	دیپلم	متاهل	۵	۸
۱۴	مرد	۲۱	دیپلم	مجرد	۳	۲
۱۵	مرد	۵۰	لیسانس	متاهل	۲	۴
۱۶	مرد	۳۵	لیسانس	متاهل	۶	۴-۵
۱۷	مرد	۳۰	لیسانس	متاهل	۵	۲-۳
۱۸	مرد	۲۶	دیپلم	مجرد	۴	۱۰

مفاهیم، مقولات محوری و هسته‌ای در جدول شماره ۲ قابل مشاهده است:

جدول شماره ۲: مفاهیم، مقولات محوری و هسته‌ای

مقوله هسته‌ای	مقولات عمده	مفاهیم (کدگذاری ثانویه)	مفاهیم (کدگذاری اولیه)
عضویت / افزایش فعالیت در شبکه‌های مجازی	علل و انگیزه‌های روی آوردن به شبکه‌های مجازی	عوامل (انگیزه‌های). اولیه	کنجکاوی و جستجوگری
			کنجکاوی
			سرگرمی و وقت‌گذرانی
			تفریح و سرگرمی
			رهایی از بیکاری
			پرکردن اوقات فراغت
			رهایی از تنهایی
			فشار گروه دوستان و همسالان
			تبعت از دوستان و همکلاسی‌ها
			کسب اطلاعات علمی و تخیلی
			کسب دانش و اطلاعات علمی
			کسب اطلاعات تخصصی حقوقی
اطلاع از آخرین اخبار و رویدادهای علمی و فرهنگی جهان			
استفاده از فناوری و امکانات جدید			
امکانات ارتباطاتی نوین			
استفاده از فناوری چندرسانه‌ای			
ارسال اطلاعات با سرعت بالا			

مقوله هسته‌ای	مقولات عمده	مفاهیم (کدگذاری ثانویه)		مفاهیم (کدگذاری اولیه)
		عوامل (انگیزه‌های) ثانویه	ایجاد	ارتباط مجدد با بستگان دور
			ارتباطات	ارتباط مجدد با دوستان قدیمی
			جدید و	
			بازسازی	
			روابط	
			قدیمی	نمایش توانمندی‌ها
			ابراز خود	نمایش دستاوردها و موفقیت‌ها
				خودنمایی و جلب توجه
				دوستی با جنس مخالف به قصد ازدواج
			مخالف	تجربه دوستی با جنس مخالف
				عضویت در گروه‌های تخصصی (هنری، فرهنگی، خدماتی و...).
				دستیابی به اطلاعات ماورایی و علمی-تخیلی
اجتماعات مجازی	پیوستن به گروه‌ها با هدف طرح انتقادات			
	ویژگی‌های روحی-روانی			
	خصوصیات شخصیتی			
محدودیت‌ها	محدودیت‌های فردی			

مقوله هسته‌ای	مقولات عمده	مفاهیم (کدگذاری ثانویه)	مفاهیم (کدگذاری اولیه)
		محدودیت‌های خانوادگی	سختگیری‌های والدین درباره روابط دوستی
			سختگیری‌های والدین درباره منابع مطالعاتی
			سختگیری‌های والدین درباره رفت و آمدها
		محدودیت‌های اجتماعی	دشواری برقراری و حفظ ارتباط با جنس مخالف
			نبود امکان دوست‌های متعدد با جنس مخالف
			ممنوعیت ارتباط با جنس مخالف خارج از چارچوب تأهل
	محدودیت‌های رسانه‌ای	محدود بودن شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی به صداوسیما	
		پارازیت‌های ماهواره‌ای	
		فیلترینگ اینترنت	
	ضعف سواد رسانه‌ای	فقدان اطلاعات درباره فضای مجازی	ناآشنایی با فضای مجازی
			فقدان مهارت کافی برای فعالیت در شبکه‌های مجازی

مقوله هسته‌ای	مقولات عمده	مفاهیم (کدگذاری ثانویه)	مفاهیم (کدگذاری اولیه)	
آثار منفی فعالیت در شبکه‌های مجازی	فقدان ارتباطات سالم خانوادگی		سختگیری بیش از حد والدین	
			فقدان ارتباط مناسب با والدین	
			فقدان ارتباط مناسب با همسر	
	مشکلات و اختلالات شدید خلقی و روان‌شناختی			عصبانیت
				حساسیت بیش از حد و وسواس فکری و رفتاری
				بدبینی و بی‌اعتمادی
				افسردگی
				احساس پشیمانی، سرخوردگی و عذاب وجدان
				افکار ترسناک و آزاردهنده
				گریه مداوم
				بی‌معنی شدن زندگی
				لذت نبردن از زندگی
				از دست دادن تمرکز
				ناآرامی و بی‌قراری
				ترس و تنفر از جنس مذکر
پرخاشگری و بد اخلاقی				
گوشه‌گیری				
فکر کردن به خودکشی				

مقوله هسته‌ای	مقولات عمده	مفاهیم (کدگذاری ثانویه)		مفاهیم (کدگذاری اولیه)		
		مشکلات و اختلالات شدید جسمی		اختلال خواب		
				جویدن ناخن‌ها و زخم شدن سرانگشتان		
				سفیدشدن موها		
				لرزش دست و پا		
				ایجاد زمینه ابتلا به ام‌اس		
		سوءرفتار جنسی			ارتباط با جنس مخالف در شبکه‌های مجازی	
					بدن‌نمایی	
		انزوای اجتماعی			ضعف یا قطع ارتباط با اعضای خانواده	
					ضعف یا قطع ارتباط با دوستان	
		واکنش افراد مشکلات ناشی از شبکه‌های مجازی		راهکارهای مثبت	مشاوره	افت تحصیلی
						طرح مسئله با مشاوران نیروی انتظامی در مدارس
						مشورت با والدین
مراجعه به مرکز مشاوره نیروی انتظامی						
				مراجعه به پلیس فتا و طرح شکوائیه		

مقوله هسته‌ای	مقولات عمده	مفاهیم (کدگذاری ثانویه)		مفاهیم (کدگذاری اولیه)
			تغییر رفتار در فضای مجازی	مراجعه به مشاوران و روان‌شناسان (خصوصی)
				کاهش یا توقف فعالیت در شبکه‌های مجازی
				افزایش دقت و حساسیت در برقراری ارتباط در فضای مجازی
				کاهش مدت فعالیت در شبکه‌های مجازی
				خودداری از انتشار اطلاعات خصوصی یا محرمانه در شبکه‌های مجازی
				فعالیت در شبکه‌های مجازی با نظارت والدین
		ناتوانی در اتخاذ راهکار	عدم تشخیص علت بروز مشکل و ادامه روند سابق فعالیت در شبکه‌های مجازی ناتوانی در دستیابی به راه‌حل	
		راهکارهای منفی	خشونت کلامی و فیزیکی درگیری لفظی با والدین، همسر یا اعضای خانواده درگیری فیزیکی با والدین،	

مقوله هسته‌ای	مقولات عمده	مفاهیم (کدگذاری ثانویه)		مفاهیم (کدگذاری اولیه)
				همسر یا اعضای خانواده
				تنبیه بدنی از طرف والدین
				خودزنی
				خودکشی
		فرار از منزل		تهدید / فرار از منزل
		طلاق		تهدید به جدایی
				جدایی از همسر

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس داده‌های گردآوری شده، شش مقوله عمده شناسایی شد که آثار منفی عضویت و فعالیت در شبکه‌های مجازی به‌عنوان مقوله اصلی یا هسته، عوامل مؤثر در روی آوردن افراد به عضویت و فعالیت در شبکه‌های مجازی به‌عنوان عوامل علی، محدودیت‌های مختلف افراد به‌عنوان شرایط زمینه‌ای، متغیرهای «جنسیت»، «سن»، «تحصیلات»، «ارتباطات خانوادگی»، «سواد رسانه‌ای» و «مدت‌زمان فعالیت در شبکه‌های مجازی (در طول شبانه‌روز)» به‌عنوان شرایط میانجی، واکنش کاربران پس از روبروشدن با مشکلات مربوط به این شبکه‌ها به‌عنوان کنش/واکنش و پیامد فعالیت‌های آسیب‌زا در این شبکه‌ها (آسیب‌های اجتماعی)، به‌عنوان پدیده اصلی در نظر گرفته شد. بدین ترتیب، مدل نظری آسیب‌های اجتماعی مرتبط با شبکه‌های مجازی در استان مازندران به دست آمد که در نمودار شماره ۱ قابل مشاهده است.

انزوای اجتماعی (در نتیجه تضعیف یا قطع ارتباط با اعضای خانواده، دوستان و آشنایان) خشونت شدید (شامل خودزنی و خودکشی)، فرار از منزل و طلاق، از اصلی‌ترین آسیب‌های اجتماعی مرتبط با شبکه‌های مجازی در استان مازندران به شمار می‌روند. همچنین محدودیت‌های مختلف افراد که با انگیزه‌های آن‌ها نیز ارتباط دارد، شرایط زمینه‌ای خاصی را برای عضویت و فعالیت در شبکه‌های مجازی فراهم می‌کند. این محدودیت‌ها عبارتند از: محدودیت‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی و رسانه‌ای. همچنین مؤلفه‌هایی همچون جنسیت، سن، تحصیلات، ارتباطات خانوادگی، سواد رسانه‌ای و مدت زمان فعالیت افراد در شبکه‌های مجازی (در طول شبانه روز) از جمله عواملی هستند که واکنش‌های آنان را به مسائل و مشکلات مرتبط با این شبکه‌ها تحت تأثیر قرار می‌دهند. در نهایت، افراد با انگیزه‌های گوناگون، در پی رفع نیازها و محدودیت‌های مختلف و متأثر از عواملی که ذکر شد، اقدام به عضویت و فعالیت در شبکه‌های مجازی می‌کنند.

چالش‌ها، مشکلات و آثار منفی فعالیت افراد در شبکه‌های مجازی، به چند گروه عمده قابل تقسیم‌بندی است که عبارتند از: قرارگرفتن در معرض خشونت سایبری، اختلالات شدید خلقی و روان‌شناختی، اختلالات شدید جسمی، اختلالات آموزشی و سوءرفتار جنسی. کاربران شبکه‌های مجازی پس از مواجهه با هر یک از این مشکلات، واکنش‌هایی برای کنترل، اداره و مقابله با آن‌ها نشان می‌دهند که به سه دسته عمده راهبردهای مثبت (معقول)، راهبردهای منفی (نامعقول) و ناتوانی در اتخاذ راهبرد قابل تقسیم است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد عضویت و فعالیت ناآگاهانه و آسیب‌زای افراد در شبکه‌های مجازی می‌تواند اعتیادآفرین، ناقص حریم خصوصی افراد، تهدیدکننده بنیان خانواده و زمینه‌ساز انواع انحرافات و ناهنجاری‌های فردی و اجتماعی باشد. کاهش ارتباطات حضوری، رشد بی‌اعتمادی در روابط زوجین و تهدیدات هویتی نیز از دیگر آسیب‌های مرتبط با فعالیت افراد در شبکه‌های مجازی است که در مجموع، با یافته‌های تحقیقات پیشین مطابقت دارد.

کنجکاوی و سرگرمی از نخستین عوامل روی آوردن افراد به شبکه‌های مجازی است. بدیهی است رضای نیاز مهم افراد جامعه به تفریح و سرگرمی، باید یکی از اولویت‌های اصلی سیاست‌گذاران و مسئولان جامعه باشد. اقشار مختلف جامعه باید گزینه‌های متفاوت و متنوعی برای سرگرم شدن و تفریح در اختیار داشته باشند؛ گزینه‌هایی که ضمن رضای حس کنجکاوی ذاتی آن‌ها، سرگرم‌کننده و مفرح باشد و بتواند در فواصلی میان فعالیت‌های روزمره برای جبران قوای ازدست‌رفته ذهنی و جسمی، تخلیه انرژی‌های منفی و بازیابی پویایی و طراوت موردنیاز برای ادامه زندگی به آن‌ها کمک کند.

متأسفانه در جامعه امروز که افراد تحت تأثیر فشارهای مختلف روحی و روانی و جسمی ناشی از اوضاع اقتصادی و اجتماعی هستند، فرصت‌های برابر برای پرداختن به تفریحات و سرگرمی‌های متنوعی چون انواع فعالیت‌های ورزشی، هنری و فرهنگی با هزینه‌های مناسب برای تمام اقشار جامعه فراهم نیست. این در حالی است که افراد می‌توانند با صرف هزینه‌هایی به مراتب کمتر، بخش قابل توجهی از نیاز خود به سرگرمی و تفریح را در شبکه‌های مجازی ارضا کنند که این امر یکی از مهم‌ترین عوامل کاربرد افراطی و آسیب‌زای این شبکه‌ها است و می‌تواند پیامدهای جبران‌ناپذیری داشته باشد.

همچنین آموزش و اطلاع‌رسانی به خانواده‌ها در خصوص فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی برای پیشگیری از انواع مشکلات و آسیب‌های اجتماعی و مواجهه با چالش‌های بالقوه، بسیار ضروری است. ماهیت رسانه‌های نوین ارتباطی چنان است که می‌توانند با بمباران اطلاعاتی مخاطبان، تمام تمرکزشان را به اخبار خود معطوف و با سلب مجال تأمل و اندیشه، بسیاری از مفاهیم و القائنات خاص را بر آن‌ها تحمیل کنند. در چنین فضایی، افزایش قدرت تفکر انتقادی در کاربران، آنان را قادر می‌سازد تا با تمرکز بر اهداف و نیازهای موردنظر خود از تهدیدها و آسیب‌های احتمالی در امان بمانند.

نکته مهم دیگر این است که در شرایط کنونی جامعه ما، ارتباط میان دو جنس مخالف در حالت عرفی، قانونی و مشروع، تا حد زیادی محدود است. در این حالت،

وجود فضایی مانند شبکه‌های مجازی با امکان تعامل بدون حد و مرز، فرصت تعامل با جنس مخالف را به صورتی بی‌سابقه و لجام‌گسیخته فراهم می‌کند و افراط و تفریط در این مورد را در پی دارد. به عبارت دیگر، در چنین شرایطی، شبکه‌های مجازی، به محلی برای تخلیه عقده‌های سرکوب‌شده اجتماعی تبدیل می‌شوند. این شرایط به اذعان بسیاری از صاحب‌نظران، در جامعه کنونی مامشاهده می‌شود. انجام پژوهش‌های تخصصی، کنترل شبکه‌های اجتماعی به روش‌های کارآمد و مؤثر، افزایش سعه صدر عمومی، ارتقای سطح آگاهی‌های جامعه، افزایش سواد رسانه‌ای و آموزش در سطوح مختلف، اقدامات کارگشا در این زمینه هستند.

شبکه‌های اجتماعی، بستر مناسبی به منظور جلب توجه و دریافت حمایت برای کاربران فراهم می‌کنند و بسیاری از افرادی که به علت‌های مختلف، به صورت پنهان از کمبودهای عاطفی و احساس تنهایی و افسردگی رنج می‌برند، برای رفع این کمبودها، فرصت مناسبی در شبکه‌های مجازی پیدا می‌کنند. با آگاهی از تأثیر قابل توجه این مشکلات بر رفتار افراد در شبکه‌های اجتماعی، می‌توان با اتخاذ تدابیری همچون ارتقای سطح سواد رسانه‌ای در جامعه، افراد دچار اختلال یا کمبود را در نحوه فعالیت در فضای مجازی یاری کرد و کاربران شبکه‌های اجتماعی را برای تشخیص این‌گونه مشکلات و اتخاذ راهبردهای متناسب آموزش داد. همچنین به نظر می‌رسد رسانه‌های رسمی کشور برای افزایش سهم خود از مخاطبان جامعه، باید راهکارهایی برای انعکاس بیشتر خواسته‌ها و علایق آنان اتخاذ کنند. رسانه‌های رسمی می‌توانند با بهره‌بردن از شیوه‌هایی برای حضور قانونی و البته سودمند و جذاب در شبکه‌های اجتماعی، از این طریق نیز با مخاطبان خود در ارتباط باشند.

در مجموع و با توجه به یافته‌های پژوهش، ایجاد زمینه‌های برقراری ارتباطات سالم و صمیمی در محیط خانواده به‌ویژه میان والدین و فرزندان، یکی از موثرترین اقدامات برای کاهش آمار قربانیان آسیب‌های ناشی از این شبکه‌ها، دست‌کم در گروه‌های سنی نوجوانان و

جوانان خواهد بود. آموزش خانواده‌ها و فرزندان با هدف ارتقای سواد رسانه‌ای نیز به‌عنوان اقدام مکمل و ضروری، گام مؤثر دیگری در این راستا به شمار می‌رود. بدیهی است علاوه بر خانواده‌ها و آموزش و پرورش، سایر نهادهای مرتبط با امر آموزش و اطلاع‌رسانی نیز در این زمینه نقش مهمی ایفا می‌کنند.

منابع

۱. خبرگزاری افتانا (۱۴۰۲). ایرانیان بیشتر در کدام شبکه های اجتماعی بودند. بازیابی شده در ۲۹ دی ماه ۱۴۰۲ از وبسایت: Aftana.ir
۲. خبرگزاری ایمننا (۱۴۰۲). آمار جهانی کاربران اینترنت در آغاز سال ۲۰۲۴. بازیابی شده در ۲۹ دی ماه ۱۴۰۲ از وبسایت: imna.ir
۳. خبرگزاری مهر (۱۴۰۲). شمار کاربران فضای مجازی از جمعیت مازندران بیشتر است. بازیابی شده در ۲۹ دی ماه ۱۴۰۲ از وبسایت: Mehrnews.com
۴. دستیار، وحید؛ جعفری، راضیه؛ سبحان اصل، فاطمه (۱۴۰۰). تاثیر میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی بر مؤلفه های سبک زندگی دانش آموزان دختر و پسر متوسطه اول و دوم یاسوج. مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۱۱ (۴)، ۱۵۳-۱۷۹.
۵. رازقی، نادر (۱۳۹۵). شبکه های اجتماعی و چالش های پیش روی نظام خانواده. همایش آموزه های اسلامی، انسان معاصر و نظام خانواده، Sari, <https://civilica.com/doc/714331>.
۶. رضایی، جمشید (۱۳۹۴). شناسایی آسیب های اجتماعی هر یک از شهرهای استان مازندران (راهکارهای رسانه ای، کنترل، پیشگیری و مقابله با آن). مازندران: انتشارات واحد پژوهش صدا و سیما مرکز مازندران.
۷. رضایی، بیژن؛ عباس پور، عباس؛ نیکنامی، مصطفی؛ رحیمیان، حمید؛ دلاور، علی (۱۳۹۲). واکاوی راه کارهای بهبود کارآفرینی دانشگاهی در حوزه علوم انسانی و ارائه یک نظریه زمینه ای. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، (۲)، ۱۸۵-۲۱۵.
۸. سلگی، محمد؛ مصطفی پور، وحید (۱۴۰۰). انگیزه های عضویت در شبکه اجتماعی اینستاگرام. مطالعات فرهنگ-ارتباطات، ۲۲ (۵۴)، ۱۱۹-۱۳۶.
۹. شریفی، سیدمهدی؛ شهرستانی، عقیده (۱۳۹۶). بررسی رابطه میان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی موبایلی با رفتار و اخلاق اجتماعی کاربران با رویکرد دینی. فرهنگ در دانشگاه آزاد اسلامی، ۷ (۳)، ۲۷۸-۲۹۸.
۱۰. صادقی، فاطمه؛ حیدری، مظاهر (۱۳۹۹). آسیب شناسی نقش شبکه های اجتماعی مجازی در تربیت نوجوانان. مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده، ۱ (۲)، ۹۵-۱۱۹.
۱۱. طالبی، محمد؛ دهقان، حسین؛ نوروزی، فیض الله (۱۴۰۰). بررسی نقش استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی در هویت خانواده (مورد مطالعه: شهروندان شهر تهران). فصلنامه سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، ۶ (۲)، ۳۱۹-۳۲۸.

- عامریان، فاطمه (۱۳۹۹). شناسایی آسیب های اجتماعی شبکه های مجازی در استان مازندران. تهران: انتشارات مرکز تحقیقات صدا و سیما.
۱۲. علی اکبری، نگین؛ نصیری زرنندی، زینب (۱۳۹۸). تاثیر فضای مجازی بر آسیب های اجتماعی. پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، ۲(۱۶)، ۶۳-۷۲.
۱۳. غلامزاده بافقی، طیبه؛ جمالی بافقی، طیبه (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین عضویت در شبکه های اجتماعی مجازی و رضایت زناشویی در بین دانشجویان متاهل دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافق. پژوهش در نظام های آموزشی، ۱۲(ویژه نامه)، ۱۱۶۵-۱۱۵۱.
۱۴. فردای اقتصاد (۱۴۰۱). بیشترین جرائم اینترنتی در ایران چیست؟. بازبایی شده در ۲۰ دی ماه ۱۴۰۲ از وبسایت: fardayeeghtesad.com
۱۵. مشایخ، فرحناز؛ حاجی زاده، هانیه (۱۴۰۲). فرصت ها و آسیب های فضای مجازی. فصلنامه علمی تخصصی انگاره های نو در تحقیقات آموزشی؛ ۲(۲)، ۹۱-۱۱۳.
16. Akram, W & Kumar. R. (2017). A Study on Positive Effects of Social Media on Society. *International Journal of Computer Sciences and Engineering*. V. 5, 354-347.
17. Damota, Malugeta Deribe. (2019). the Effect of Social Media on Society. *New Media and Mass Communication*, Vol.78, pp. 7-11.
18. Elzayed, Walaa. (2021). the Negative Effects of Social Media on the Social Identity of Adolescents from the Perspective of Social Work. Retrieved: Dec.16,2023 from: www.cell.com/heliyon.
19. Glaser, B. G. & Straus, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago: Aldine.
20. Noori, Nooriailai; Sayes Ajmal & Anwari, Gulaqa. (2023). The Negative Impacts of Social Media on Youth's Social Lives. *International Journal of Humanities Education and Social Sciences (IJHESS)*. 3(1), pp.481-493.
21. Rathore, Sh.; Kumar Sharma, P.; Loila, V.; Jeong, Y.S & Park, J.H. (2017). Social Network Security: Issues, Challenges, Threats and solutions. Retrieved: Dec. 2, 2018 from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0020025517309106>.
22. Strauss, A. & Corbin. J. (1990). *Basics of qualitative research: grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
23. Xu, Jianghang. (2022). Motivations for Social Media Use by Life and Gender. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 670, pp. 380-385.

Study of Factors Affecting User Activity in Virtual Networks and the Social Harms Arising from It in Mazandaran Province

Fatemeh Amerian *

Abstract

Objective: Membership in virtual social networks has posed challenges and problems for individuals in society in recent years. It seems that the unconscious activity of individuals in these networks and the lack of sufficient media literacy have led to the emergence or exacerbation of certain social harms in Mazandaran Province. This study aims to answer the main question of what factors influence user activity in virtual networks and what are the most significant social harms of these networks in Mazandaran Province ?

Methodology: This research is qualitative in nature and was conducted using grounded theory methodology. The research population consists of individuals who have experienced social harms related to virtual networks. Sampling was done purposefully, considering the theoretical saturation criterion. In-depth interviews and document analysis were used to collect data.

Findings: The factors influencing individuals' membership and activity in virtual networks can be categorized into primary and secondary factors. Additionally, other factors create contextual conditions for membership in these networks and influence user interactions in this space .

Discussion and Conclusion: The negative effects of activity in virtual networks can be divided into several major groups: exposure to cyber violence, mood and psychological disorders, physical problems, educational disruptions, and sexual misconduct. Social isolation, various forms of violence, running away from home, and divorce are among the main social harms associated with virtual networks in Mazandaran Province .

Keywords: social harm, virtual networks, grounded theory, Mazandaran